

Orientace ve světě

Život nevznikl jako následek jistých neživých okolností, ale bez vhodných okolností (vhodných v jistých mezích) vzniknout zajisté nemohl. Jinak řečeno, nemohl vzniknout za jakýchkoli okolností, ale nevznikl jako produkt takových (i krajně příznivých) okolností. Předpokládat, že život je prostě produktem určité sestavy podmínek, je prostě předsudečné. Naproti tomu víme, že život jednou vzniklý dovede překročit ony „původní“ meze podmínek, za nichž mohl vzniknout. Živé bytosti se dovedou adaptovat na podmínky, za jakých by život nikdy vzniknout nemohl. Je tomu tak proto, že život znamená především dvojitou „dovednost“ resp. musí být vybaven dvojitou schopností: musí mít jistou vnímavost vůči svému okolí, ale zároveň musí být schopen toho okolí využít k něčemu, co by toto okolí nikdy nebylo schopno samo vyprodukovat. To právě máme na mysli, když mluvíme o „reaktibilitě“: v reakci je vždycky víc, než bylo v „podnětu“. Všechno život je závislý na „podnětech“, kterých se mu dostává, ale pro život (pro živé bytosti) je základně důležité, aby „podněty“ nebyly příliš silné, protože pak jsou ničivé; a stejně tak je důležité, aby „podněty“ nebyly příliš slabé, protože pak zůstávají pod prahem vnímavosti a tím i reaktivity. Schopnost reagovat na podněty okolí (zprvu jen nejbližšího, ale později i vzdálenějšího a v případě člověka dokonce nesmírně vzdáleného, takže už přestává mít smysl mluvit o „okolí“) k dosažení cílů, které nevyplývají z okolností, předpokládá jistou orientovanost v tomto okolí, a to zas znamená nutno jakéhosi vyhodnocování tohoto okolí co do „možností“, jež se v perspektivě takové orientace pro živou bytost (a nejen individuálně) otvírají. Jednou ze základních orientací je – jak to v rámci své kulturní orientace vidíme – orientace prostorová, ale také časová. Ale omezit se jen na tyto dvě by znamenalo veliké ochuzení, a zejména by to znamenalo slepotu vůči dimenzím a směrům zjevně mnohem „důležitějším“ či přesněji „akutnějším“. Orientovanost rostlin na gravitační pole nemůže být redukována na orientaci jen prostorovou; orientovanost i nerostlinných organismů na světlo (fototropismus) už byla mnohokrát zkoumána, ale filosofické důsledky nebyly náležitě vypracovány. „Vhodnost“ vybraných prvků okolností, jakož i „správnost“ určitých reakcí a akcí, které oněch vhodných okolností využívají, znamená jistý typ vyhodnocování, který rozhodně nemůže být považován za něco „jen subjektivního“ (nota bene: na nejnižších úrovních přece o subjektivitě nemůže být řeči!) nebo dokonce „chimérického“. Život sám je fenomén, o němž nerozhoduje ve všech směrech přístup a perspektiva, nýbrž ačkoliv je něčím novým, co nevyplývalo a nevyplývá z okolností, je novou „skutečností“. A v tomto smyslu vede k novým skutečnostem nejen orientovanost živých bytostí v jejich prostředí (eventuelně osvětí), ale také orientovanost člověka ve světě kultury, umění, vědy, vůbec myšlení a jejich dějin.

(Písek, 050329-1.)